

M. D. PETRUSEVSKI, Annotations sur le Texte de la Poétique d' Aristote. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ziva Antika XII, I σελ. 82—89. Skopje 1962.

Ὁ καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας τοῦ ἐν Σκοπίοις Πανεπιστημίου M. D. Petruševski εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ «Πλάτωνος» ἀπὸ τοῦ 1955, ὅποτε ἐπαρουσίασεν ὁ «Πλάτων» ἀπὸ τῶν στηλῶν του (τεύχος 13, 1955 σελ. 136 κέ.) τὰς εἰς τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἀριστοτελικῆς καθάρσεως ἀντιλήψεις του. Κατὰ τὸν M. Petruševski αἱ ἐπὶ αἰῶνας συνεχιζόμεναι ἀγωνιώδεις προσπάθειαι νὰ ἐξιχνιασθῆ ἡ σημασία, ὅφ' ἦν νοεῖ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἐν τῷ ὀρισμῷ τῆς τραγωδίας περιεχομένην συνεκφορὰν «τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν» 1449 B 27 οὐδὲν ἀπέδωκαν θετικὸν ἀποτέλεσμα, ἐπειδὴ ἡ παράδοσις τοῦ κειμένου, τυγχάνει ἐσφαλμένη. Κατὰ τὴν γνώμην του πρέπει ἡ παραδεδομένη γραφὴ νὰ ἀντικατασταθῆ διὰ τῆς ἀρχικῆς «τὴν τῶν τοιούτων πραγμάτων σύστασιν», ἡ δὲ «σύστασις τῶν πραγμάτων» νὰ νοηθῆ ὡς ἡ κατάλληλος πρὸς διέγερσιν φόβου καὶ ἐλέου συναρμογὴ τῶν μυθικῶν περιστατικῶν ἅτινα συγκροτοῦν τὴν ὑπόθεσιν τῆς τραγωδίας. Τὴν εἰσδυσιν τῆς φθορᾶς ἐξηγεῖ ὁ M. Petruševski δεχόμενος ὅτι τὸ ἀρχικὸν κείμενον εἶχε φθαρῆ κατὰ τὰς δύο λέξεις «πραγμάτων σύστασιν» καὶ συνεπληρώθη ὑπὸ μεταγενεστέρων λογίων διὰ τῶν λέξεων «παθημάτων κάθαρσιν», (βλ. ἀνωτέρω σημειωθὲν τεύχος «Πλάτωνος».

Ἡ ἀνωτέρω σημειουμένη βραχεῖα πραγματεία τοῦ Γιουγκοσλάβου καθηγητοῦ εἶναι περιλήψις εὐρυτέρων ἐργασιῶν του, ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν Ziva Antika, ἀναφερομένων εἰς τὴν προπαρασκευὴν νέας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν κωδικῶν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου τῆς «Ποιητικῆς». Ἐνεκα τούτου πρέπει νὰ προσελκύσῃ ἀμέριστον ἐφ' ἑαυτὴν τὴν προσοχὴν τῶν φιλολόγων τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὰς ἀριστοτελικὰς μελέτας.

Ὁ M. Petruševski θέτει ὅπ' ὄψιν τοῦ μελετητοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀτέλειαν τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου τῆς «Ποιητικῆς». Ἄλλαν ἐνωρίς ἀπωλέσθη τὸ δευτέρον βιβλίον τῆς. Τὸ περισωθὲν πρῶτον δὲν ἔτυχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σχολιασμοῦ οὐδὲ ἔσχεν εὐρείαν διάδοσιν. Τὰ μέσα ἅτινα εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐκδοτῶν, διὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὸ κείμενον εἶναι πενιχρά. Τὸ ἀριστον ἐκ τῶν χειρογράφων εἶναι ὁ Parisinus Graecus 1741 τοῦ X ἢ XI αἰῶνος. Τὰ λοιπὰ 17 χειρόγραφα, ἅτινα οἱ ἐκδοταὶ συνολικῶς ὀνομάζουν ἀπόγραφα, προέρχονται ἐκ τοῦ Parisinus, εἰς ἃ δὲ χωρῖα παρέχουν διαφόρους γραφάς, πρόκειται περὶ εἰκασιῶν τῶν ἀντιγραφῶν ἢ λογίων ἀναγνώστων. Πρωτοτύπους παρεκκλίσεις ἀπὸ τὸν Parisinus μᾶς παρέχει μόνον ὁ Riccardianus 46 τοῦ XIV αἰῶνος. Ἐπικουρία δὲ σημαντικὴ παρέχεται ἐκ τῆς ἀραβικῆς μεταφράσεως, ἣτις τυγχάνει μετάφρασις ἐκ συριακῆς μεταγλωττίσεως. Τὸ κείμενον τὸ παρεχόμενον ὑπὸ τῶν χειρογράφων τυγχάνει, ὡς παρατηρεῖ ὁ Petruševski, ἄλλαν ἐφθαρμένον καὶ χρῆζει ἀπὸ παλαιογραφικῆς ἐπόψεως προσεκτικῆς ἐξετάσεως. Οἱ ἀντιγραφεῖς εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀδυνατοῦν νὰ κατανοήσουν τὰς συντομογραφίας, ἀναγινώσκουν ἐσφαλμένως τὸ κείμενον καὶ ἐκβιάζουν τοῦτο διὰ παραμορφώσεως τῶν λέξεων καὶ μεταθέσεως αὐτῶν νὰ ἀποδώσῃ ὅπως ὀρθῶς ἐν κατὰ τὴν ἀντιλήψιν των λογικὸν νόημα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὡς ἀνωτέρω διαγνώσεως τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ παράδοσις τοῦ κειμένου, ὁ M. Petruševski ἔδωκεν ὡς πρῶτον δείγμα τῆς κριτικῆς ἐργασίας του 70 περίπου ἀποκαταστάσεις τοῦ κειμένου. Ἐκ τούτων θὰ μνημονεύσωμεν ἐκείνας αἰτίνας εἶναι περισσότερον ἐνδεικτικαὶ καὶ διὰ τὴν μέθοδον μεθ' ἧς διεξάγεται ὑπὸ τοῦ M. Petruševski ἡ κριτικὴ ἐργασία καὶ διὰ τὴν γόνιμον ἀγχίνιον, ἣτις ἐπιδεικνύεται κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν δυσχερεστάτων χωρίων.

Ἐν 1449 a 7 τὸ παραδεδομένον κείμενον εἶναι «τὸ μὲν οὖν ἐπισκοπεῖν ἄρ' ἔχει ἤδη ἡ τραγωδία τοῖς εἰδῆσιν ἰκανῶς ἢ οὐ αὐτό τε καθ' αὐτὸ κρίνεται ἢ ναὶ καὶ πρὸς τὰ θεάτρα ἄλλος λόγος». Ὁ Petruševski διορθῶν τὰς ὑπογραμμισθεῖσας λέξεις γρά-

φει «*χρῆ μετιέναι*» ἢ προτεινομένη γραφή παρέχει εὐάρμοστον πρὸς τὸ ὄλον χωρίον νόημα. Ἐν 1449 a 10 ἡ παραδεδεγμένη γραφή εἶναι «*Γενομένης δ' οὖν ἀπ' ἀρχῆς αὐτοσχεδιαστικῆς* καὶ αὐτῆ καὶ ἡ κωμωδία», ἢ μὴ συμμόρφωσις τοῦ κειμένου πρὸς τὴν στοιχειώδη συντακτικὴν ἀκολουθίαν ἦτο φανερά. Ὁ Γιουγκοσλάβος καθηγητὴς παρατηρήσας εἰς τὸ *ς* τοῦ αὐτοσχεδιαστικῆς τὸ σημεῖον τὸ δηλοῦν τὸ καὶ ἐπὶ νῶρθωσε τὸ ὄλον χωρίον ὡς ἀκολουθῶς : «*Γενομένης δ' οὖν ἀπ' ἀρχῆς αὐτοσχεδιαστικῆς καὶ αὐτῆ καὶ ἡ κωμωδία*». Οὕτω θεραπεύεται ἡ συντακτικὴ ἀνωμαλία.

Ἐν 1049 a 19 «*ἔτι δὲ τὸ μέγεθος ἐκ μικρῶν μύθων καὶ λέξεως γελοίας*» ἐξακριβῶντων τὴν χρῆσιν τῶν σημείων γραφῆς παλαιογραφικῶς διορθοῖ «*ἔτι δὲ τὸ μέγεθος ἐκ μικρῶν μύθων ἢ δὲ λέξεις ἐκ γελοίας*». Οὕτω ἐπέρχεται ἀντιστοιχία μεταξὺ τοῦ «*τὸ μέγεθος ἐκ*» καὶ τοῦ «*ἢ λέξεις ἐκ γελοίας*».

Ἐν 1449b 9 ἡ γραφή τῶν κωδίκων παρῆχε μεγάλας δυσχερείας. Ὁ Parisinus δίδει «*Ἡ μὲν οὖν ἐποποιία τῇ τραγωδίᾳ μέχρι μόνου μέτρου μεγάλου μίμησις εἶναι*», ὁ δὲ Riccardianus «*Ἡ μὲν οὖν ἐποποιία τῇ τραγωδίᾳ μέχρι μόνου μέτρου μετὰ λόγου*». Πρὸς θεραπείαν τῆς ἀνωμαλίας ἔχουν προταθῆ πολλαὶ ἀποκαταστάσεις. Ἡ ὑπὸ τοῦ M. Petruševski προτεινομένη «*μέχρι τοῦ ἐν μέτρῳ καὶ λόγῳ*» εἶναι ἡ εὐαρμοστοτέρα καὶ ἡ περισσότερον δικαιολογούμενη ἐξ ἐπόψεως παλαιογραφικῆς.

Ἐν 1449b 27 ὁ M. Petruševski ὑποστηρίζει τὴν ὑπ' αὐτοῦ προταθεῖσαν ἀποκατάστασιν «*δι' ἐλέου καὶ φόβου περαινουσα τὴν τῶν τοιούτων πραγμάτων σύστασιν*». Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ παρέχει καλὸν νόημα καὶ δίδει τέλος εἰς τὰς ἀπεράντους πρὸς καθορισμὸν τῆς σημασίας, ὅφ' ἦν πρέπει νὰ νοηθῆ ἢ «*κάθαρσις*», ἀναζητήσεις, αἰτίας κατὰ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιοῦν ἐννοίας ἀπροσαρμόστους πρὸς τὴν ἀριστοτελικὴν νοοτροπίαν. Παρὰ ταῦτα ἡμεῖς ἐπιμένομεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν «*παθημάτων μίμησιν*». Διὰ ταύτης δὲν ἐπιβαρύνεται ὁ ὀρισμὸς διὰ ταυτολογίας, διότι προστίθεται ὅτι ἡ τραγωδία εἶναι «*μίμησις φοβερῶν καὶ ἐλεεινῶν*». Ἐν ἀρχῇ τοῦ ὀρισμοῦ καθωρίσθη ὅτι ἡ τραγωδία εἶναι «*μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας*». Ἀλλὰ δὲν καθωρίσθη ὅτι εἶναι καὶ μίμησις ἐλεεινῶν καὶ φοβερῶν παθημάτων, ὡς ρητῶς ἀναφέρεται ἐν 1052a 4 «*ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον τελείας ἐστὶ πράξεως ἢ μίμησις ἀλλὰ καὶ φοβερῶν καὶ ἐλεεινῶν*». Τὸ ἰδιαιτέρον τῆς τραγικῆς μιμήσεως εἶναι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τὸ ὅτι εἶναι μίμησις τῶν ἐλεεινῶν καὶ φοβερῶν «*ἐπειδὴ οὖν δεῖ τὴν σύνθεσιν εἶναι τῆς καλλίστης τραγωδίας μὴ ἀπλὴν ἀλλὰ πεπλεγμένην καὶ ταύτην φοβερῶν καὶ ἐλεεινῶν εἶναι μιμητικῆν*».

Ἐν 1450b 39 ἔνθα γίνεται λόγος περὶ μεγέθους, ἡ παράδοσις παρέχει «*συγγεῖται γὰρ ἡ θεωρία ἐγγὺς τοῦ ἀναισθητοῦ χρόνου γινομένη*». Ὁ Petruševski ἐγκρίνει λίαν ὀρθῶς τὴν ὑπὸ τοῦ Christ προταθεῖσαν διόρθωσιν *τόπου*.

Ἐν 1454b 11 τὸ χωρίον «*οὕτω καὶ τὸν ποιητὴν μιμούμενον καὶ ὀργίλους καὶ ῥαθύμους καὶ τᾶλλα τὰ τοιαῦτα ἔχοντας ἐπὶ τῶν ἡθῶν, τοιούτους ὄντας ἐπεικεῖς ποιεῖν παράδειγμα σκληρότητος, οἷον τὸν Ἀχιλλέα Ἀγάθων καὶ Ὀμηρος*» παρέσχε δυσχερείας κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν. Τὰς δύο λέξεις «*παράδειγμα σκληρότητος*» ὠβέλισεν ὁ Ritter, ὁ Gudeman μετέτιπσε μετὰ τὸ «*Ἀγάθων*», ὁ μετέτρεψεν εἰς «*ἀγαθόν*», οἷον τὸν Ἀχιλλέα ἀγαθὸν καὶ παράδειγμα σκληρότητος ὁ Ὀμηρος». Ὁ Petruševski ἀκολουθῶν ἐν μέρει τὸν Thuro προτεινάντα τὴν μετατροπὴν τοῦ «*ἐπεικεῖς*» εἰς «*ἐπεικοῦς*» προτείνει τὴν ἀκόλουθον ἱκανοποιητικὴν ἀποκατάστασιν «*οὕτω καὶ τὸν ποιητὴν μιμούμενον καὶ ὀργίλους καὶ ἐνθύμους καὶ τᾶλλα τὰ τοιαῦτα ἔχοντας ἐπὶ τῶν ἡθῶν τοιούτους ὄντας ἐπεικοῦς ποιεῖν παράδειγμα ὀργιλότητος οἷον τὸν Ἀχιλλέα Ἀγάθων καὶ Ὀμηρος*».

Ἐν 1459 a 34 ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου «*ἢ τῷ μεγέθει μετριάζοντα καταπεπλεγμένον τῇ ποικιλίᾳ*» γράφει ὁ Γιουγκοσλάβος καθηγητὴς «*ἀλλὰ τῷ μεγέθει μετριάζοντα καὶ πεπλεγμένον τῇ ποικιλίᾳ*».

Ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦ παρόντος σημειώματος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρουσιάσωμεν καὶ τὰς λοιπὰς ἐν τῇ πρὸ ὀφθαλμῶν πραγματεῖᾳ περιεχομένης ἐπιτυχεῖς ἀποκαταστάσεις. Εἰς ταῦτας προβαίνει ὁ M. Petruševski μετὰ μεγάλης προσοχῆς, φροντίζων

νά δικαιολογή αὐτὰς καὶ παλαιογραφικῶς. Εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ὀλίγων μόνον ὑπ' αὐτοῦ διερθευμένων χαρῶν εἶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιταχθῆ διάφορος γιάμη. Τινὰ ἐκ τούτων βέλομεν ἀναφέρει κατωτέρω.

Ἐν 1448 a 21 ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου «*ἢ ἕτερόν τι γιγνόμενον*» προτείνεται νὰ γραφῆ «*ὅτε δὲ ὀρώντας μιμούμενον*» διὰ νὰ ἀποκατασταθῆ συμμετρία πρὸς τὸ ἀμέσως προηγούμενον «*διὲ μὲν ἀπαγγέλλοντα*». Ὁ Μ. Ρετιυσεβνεκί δικαιολογεῖ καὶ παλαιογραφικῶς τὴν προτεινομένην μετατροπὴν. Πορὰ ταῦτα ἔμως ἡ ἐπακολοθεύσα ἀντιθετικὴ ἔκφρασις «*ἢ ὡς τὸν αὐτὸν καὶ μὴ μεταβάλλοντα*» ἔρχεται εἰς ὑποστήριξιν τῆς παραδεδομένης γραφῆς «*ἢ ἕτερόν τι γιγνόμενον*».

Ἐν 1450 a 5 ἀντὶ τῆς παραδεδομένης γραφῆς «*λέγω γὰρ μῦθον τοῦτον τὴν σύνθεσιν τῶν πραγμάτων*» προτείνεται νὰ γραφῆ «*λέγω γὰρ μῦθον τοῦτον τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων*». Ὁ Γιουγκοσλόβος καθηγητὴς φρονεῖ ὅτι ὁ Σιαγίριτης διέκρινεν ἀκριβολογικῶς τοὺς δύο ὄρους «*σύνθεσιν*» καὶ «*οὐσίαν*». Ἄλλ' ἡ ὀρολογικὴ ἀκριβολογία δὲν εἶναι ἀποράβατος κανὼν διὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Ἐν 1451 a 19 ἀντὶ τῆς παραδεδομένης γραφῆς «*οὕτω δὲ καὶ πράξεις ἑνὸς πολλὰ εἰσιν, ἐξ ὧν μία οὐδεμία γίνεται πράξις*» προτείνεται ἀντὶ τοῦ μίαν νὰ γραφῆ «*ἐνιαία*», δηλ. τὸ ἐθλυκὸν τοῦ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ἀπαντῶντος ἀντωνυμικοῦ ἐπιπέτου «*ἐνίος ἐνιαία, ἐνιοί*», δι' οὗ δηλοῦται ἡ ἐνιαία τοῦ «*κάποτε*» «*εἰς τίνιας περιπτώσεις*». Εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν ὄμως χωρίον δὲν εἶναι ἀπορατήτος ἡ τοιαύτη σημασιολογικὴ ἀπέχρωςις, διότι εἰς τοῦτο νοεῖται ὡς μία πράξις ἡ ἐνιαία πράξις.

Ἐν 1455 b 8 προτείνεται τὸ παραδεδομένον «*ἔξω τοῦ καθόλου*» νὰ διορθωθῆ εἰς «*ἔξ αὐτῆς καθόλου*». Κατόπιν τούτου τὸ ὄλον χαρίον ἀποκαθιστᾷ ὁ Ρετιυσεβνεκί ὡς ἔξῃς «*τὸ δὲ ὅτι ἀνείλεν ὁ Θεὸς (δηλ. ὁ Ἀπόλλων) διὰ τινὰ αἰτίαν ἐξ αὐτῆς καθόλου (δηλ. ἐκ Δελφῶν) ἔλθειν (δηλ. τὸν Ὀρέστην) ἐκεῖ (δηλ. εἰς Ταυρίδα) καὶ ἔφ' ὅ,τι δέ, ἔξω τοῦ μύθου*». Παρατηροῦμεν ὅτι αἱ λέξεις «*ἔξ αὐτῆς καθόλου*» δὲν τυγχάνουσιν ἐπορκτικῆς διασαφησίσεως διὰ τῆς ἐπεξηγήσεως (ἐκ Δελφῶν).

Ἐν 1456 a 2 ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τέσσαρα εἶδη τραγωδίας. Τὸ πρῶτον εἶδος εἶναι ἡ πεπλεγμένη τραγωδία, τὸ δεύτερον ἡ παθητικὴ, τὸ δὲ τρίτον ἡ ἠθικὴ. Προκειμένου περὶ τὸ δεύτερον εἶδος καὶ τὰ δύο χειρόγραφα (Par. καὶ Ricc.) πορεύουσιν τὴν γραφὴν «*τὸ δὲ τέταρτον*» ΟΗС. Οἱ ἐκδοταὶ καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ περιπεσόντες εἰς ὀρθογραφίαν προέβησαν εἰς τὴν διατύπωσιν εἰκασίων. Ὁ Schrader ἔγραψε «*τὸ δὲ τετρατῶδες*», ὁ Bywater «*τὸ δὲ τέταρτον ὄψις*», ὁ Γρηγ. Βερναρδάκης «*τὸ δὲ τέταρτον νόησον οἶον*». Ὁ Ρετρασεβνεκί γράφει «*ἢ δὲ τετάρτη ἀπλή*», τὸ τέταρτον εἶδος τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ τραγωδία ἡ στερουμένη πλοκῆς. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Γιουγκοσλόβου καθηγητοῦ προτεινομένη γραφὴ εὐρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ καὶ μὲ τὸ 24 κεφάλαιον τῆς «*Ποιητικῆς*» 1459 B 8 «*Ἔτι δὲ τὰ εἶδη ταῦτα δεῖ ἔχειν τὴν ἐποποιίαν τῆς τραγωδίας ἢ γὰρ ἀπλήν ἢ πεπλεγμένην ἢ ἠθικὴν ἢ παθητικὴν*». Εἶναι δυνατὸν ὄμως νὰ ἔχη καὶ ἄλλως τὸ πρᾶγμα, νὰ ὑποκρύπτεται δηλαδὴ εἰς τὸ «*ΟΗС*» τῶν κωδίκων ὑπόλειμμα λέξεώς τινος, δι' ἧς παρείχεν ὁ Ἀριστοτέλης χαρακτηρισμὸν περισσότερον συγκεκριμένον ὡς πρὸς τὸ τέταρτον εἶδος τῆς τραγωδίας, τὸ ὁποῖον ἐχαρακτήριζε κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πεπλεγμένην ὡς ἀπλήν τραγωδίαν. Ἄν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὸ τέταρτον τοῦτο εἶδος κατατάσσει τὰ φρικιαστικὰ δράματα «*ὅσα ἐν Ἄδου*», θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ εἰκόσωμεν ὅτι τὰ περισωθέντα τρία γρομματα εἶναι ὑπόλειμμα τῆς λέξεως «*ΠΤ*» ΟΗС (IC) δηλοῦσης τὴν φρικίαν, ἣν διήγειρε τὸ εἶδος τοῦτο τῶν τραγωδιῶν, τὸ ὁποῖον ἠρέσκοντο νὰ καλλιεργοῦν οἱ τραγωδοποιοί, εἰς οὓς ἀναφέρονται τὰ περὶ «*Ἄδοφοιτῶν*» σκώμματα τοῦ Ἀριστοφάνους (βλ. Ἀριστοφ. Ἄποσπ. 149).

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἱκανὸς ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Γιουγκοσλόβου καθηγητοῦ προτεινομένων διορθώσεων ἀποκαθιστᾷ λίαν ἐπιτυχῶς τὸ ὕψος καὶ τὴν λεκτικὴν συμμετρίαν τοῦ κειμένου. Οὕτω π. χ. ἐν 1448 b 31 ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ ἀπαντᾷ δις ἡ λέξις «*λαμβεῖον*», «*καὶ τὸ λαμβεῖον ἦλθε μέτρον (διὸ καὶ λαμβεῖον καλεῖται νῦν)*». Ὁ Μ. Ρε-

truševski εις την πρώτην χώραν γράφει «λαμβικόν. Καί στηριζει μὲν τὴν μεταβολὴν τῆς γραφῆς εις τὸ ὅτι εις τὸν Paris. 1741 καὶ τινὰ ἄλλα χειρόγραφα ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ *λαμβιον*, σημειώνει. ὁμως ὅτι διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένης διορθώσεως προκύπτει «περίοδος καλῶς συντεταγμένη ἐξ ἐπόψεως ὕφους». Ὅμοίως ἐν 1448 b 38 ὡσπερ 'Ιλιάς καὶ ἡ 'Οδύσσεια» ἀποκαθιστᾷ τὸ πρὸ τῆς λέξεως «'Ιλιάς» ἄρθρον ἢ, ὅπερ ὑποθέτει ἐκπεσόν λόγῳ τοῦ ὅτι προσέφερετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀντιγραφῶν ὅπως καὶ τὸ ε τοῦ 'Ιλιάς «ὡσπερ <ἦ> 'Ιλιάς καὶ ἡ 'Οδύσσεια». Περὶ τῶν διορθώσεων τοῦ εἵδους τούτου παρατηροῦμεν γενικῶς ὅτι ἡ παραδοχὴ τῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γενικῆς μας τοποθετήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐγράφη πρωταρχικῶς ἡ «Ποιητικὴ». Εἶναι δυνατόν αἱ περὶ τὸ ὕφος ἀμέλειαι νὰ ὑπῆρχον εις τὸ ἀρχικόν κείμενον, ἂν τοῦτο ἀποτελῆ καταγραφὴν προφορικῶν παραδόσεων. Περὶ τοῦ ζητήματος ὁμως τούτου θὰ καταστῆ δυνατόν νὰ μορφώσωμεν γνώμην μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς ὄλης ἐπὶ τοῦ κειμένου κριτικῆς ἐργασίας τοῦ Μ. Petruševski. Ἐκ τῶν δειγμάτων ὁμως, ἅτινα παρέσχεν εις ἡμᾶς μέχρι τοῦδε ὁ Γιουγκοσλάβος φιλόλογος, δυνάμεθα νὰ εἴμεθαι βέβαιοι ὅτι ἡ ἐργασία του ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀριστοτελικῆς «Ποιητικῆς».

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

* * *

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΠΙΤΣΙΝΟΥ, *Τὰ ἀναλυτικὰ καὶ ὠρολόγια προγράμματα τῶν Γυμνασίων (Κωδικοποιήσις)* σ. 287, Ἀθῆναι, 1963.

Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ τίθεται εις τὴν διάθεσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν, πρόκειται ἀναμφιβόλως νὰ καλύψῃ τὴν ὑφισταμένην μέχρι τοῦδε σημαντικὴν ἔλλειψιν.

Ἡ ἀνεύρεσις τῶν Β. Διαταγμάτων τῶν περιεχόντων τὰ τῶν ἀναλυτικῶν προγραμμάτων δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερής. Καὶ αὐτοὶ οἱ εἰς τὰ κεντρικὰ Γυμνάσια ὑπηρετοῦντες καθηγηταὶ δὲν δύνανται κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἐμφανιζομένας ἀνάγκας νὰ ἔχωσι πρόχειρα τὰ σχετικὰ Β. Διατάγματα.

Ἡ μεθοδικότης μετὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ διάρθρωσις τῆς περιεχομένης ὕλης, ἐπιτρέπει τὴν ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ἐνημέρωσιν τοῦ ἐνδιαφερομένου.

Ὁ προτασόμενος πίναξ παρέχει ἀπόλυτον εὐχέρειαν εις τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ζητουμένου. Διὰ τῶν παραπομπῶν καὶ τῶν σημειώσεων ὑποβοηθεῖται σημαντικῶς ἡ μελέτη τῶν προγραμμάτων. Δύναται ἐπίσης νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἕνα πρόχειρον ἀπλοῦν βόηθημα, εις τὸ ὁποῖον θὰ ἀνατρέχῃ τις διὰ νὰ ἐνημερωθῆ ἐπὶ θεμάτων ἀναγομένων εις τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τῆς διδακτικῆς διαδικασίας καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου καθόλου, ἀλλὰ ἔχει καὶ σοβαρωτέραν ἀποστολὴν. Ἐπιτρέπει τὴν ἐνατένισιν τῆς διδακτέας ὕλης κατὰ κλάδους καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς. Παρέχει εὐχέρειαν συγκρίσεων καὶ θὰ ἀποτελέσῃ προφανῶς ἀξιόλογον βοήθημα διὰ τοὺς συντάκτας μελετῶν ἀναφερομένων εις προβλήματα διδακτικῆς. Διὰ τῆς βοήθειας τοῦ ἔργου τούτου εἶναι δυνατόν εις τοὺς βουλομένους ἐκ τῶν διδασκόντων, ἀμέσως μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου των, νὰ προβαίνωσιν εις τὴν κατὰ κλάδους διάρθρωσιν τῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ διδάξωσι καὶ νὰ σχεδιάζωσι σχετικὸν διάγραμμα. Περιττὸν βεβαίως νὰ τονισθῆ ὅτι ἡ κωδικοποίησις τῶν προγραμμάτων ἀποτελεῖ αὐθεντικὴν πηγὴν κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς Ἱστορίας τῆς Διδακτικῆς.

ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ ΚΟΥΤΣΙΑΙΕΡΗΣ